

ናይ ወፃኢ መዋፈርቲ ሃፍቲን ኣሰራርሓን ዘሎ ክፍተት

ሓፂር ትዕዛብቲ

ገብረ ሥላሴ ኣርኢያ (ሚያዚያ 2008 ዓ.ም)

ናይ ወፃኢ ኢንቨስተራት ብForeign Direct Investment (FDI) ሽም ኣብ ሓደ ሃገር ይኣትው'ሞ ሃፍቶም ዘዋፍርሉ ቦታ መንግስቲ ክህበም እንተሎ ኣፍቲ ሽባቢ ንዝነብር ሕብረተሰብ ማሕበራዊ ሓላፍነቶም (Corporate Social Responsibility - CSR) ከምዘስከሙ ይገልጽ። እዚ ማለት ዝፈናቐል ሰብ እንተሃሊዩ ተመጣጣኒ ካሕሳ ምሃብ፣ ንቲ ኣፍቲ ሽባቢ ዝነብር ሕብረተሰብ ቤት ትምህርቲ፣ ሕክምና፣ ፅሩይ ማይ፣ ስራሕ ምፍጣርን፣ ብቲ ፋብሪካ ምኽንያት እውን ሽባቢያዊ ብክለት ከየጋጥምን ዝመሳሰሉ ስራሕቲ ይፍፁሙ ማለት እዩ። ገሊኡ ግዴታ ገሊኡ ድማ ብፍትወት ከም ሞራላዊ ሓላፍነት ዝገብሩዎ ኮይኑ ኣፍቲ ሽባቢ ኣብ ዝፀንሑሉ እዋን ናይቲ ሕብረተሰብ ጸገማት ኣብ ምቕላል ተራ ክህሉዎም ስለዝግባእን እቲ ሕብረተሰብ እውን ናይቶም ዝውንኖም ተፈጥሮአዊ ፀጋታት ተጠቃሚ ኮኸውን ኣለዎ ብዝብል ሰናይ ሓሳብ እዩ ዝብገስ። ብምጳኑ ድማ ገና ናብ ዓዲ ክኣትዉ እንተለዉ ቃል ይኣትዉ መንግስቲ'ውን ከምኡ ንክገብሩ ምስቶም ሰብ ሃፍቲ ናይ ምርድዳእ ስራሕቲ ይሰርሑ።

እዚ ሰናይ ሓሳብ ካብ ቃል ምእታው ዘሊሉ ኣብ ብዙሓት ሃገራት ብቲ ዝግባእ ስለዘይፍፀም ኣፍቲ ሽባቢ ኣብ ዝነበሩ ህዝቢታት ኢሉ'ውን ኣብ ሃገር ብዙሕ ጉድኣት የምፅእ። ንኣብነት ኣብ ጋና ዝርከብ ብመንግስቲ እንግሊዝ ዝውነን ናይ ወርቂ ኳዕቲን መፃሪን ፋብሪካ ዝተጠቐሙሎም ኬሚካልስ ናብ በረኻታት ብምፍሳሶም ናይቲ ወረዳ ማይን መሬትን ሽባቢን በኪሉ ነበርቲ ኣፍቲ ሽባቢ ተፈናቐሎም ዝጣበቐሎም መንግስቲ ዘይብሎም ተሪፎም እዮም። ብተመሳሳሊ ዳቕ ሼል ኩባኒያ ኣብ ናይጄሪያ ዞባ ኒጀር ዴልታ ዝነበሮ ነዳዲ ዘውጽኦሉ ስፊሕ ቦታ መሬት ጥራይ ዘይኮነስ ወሓዝቲ ሩባታትን ማይትን ምብካሉን ህዝቢ ምጉድኡን ይፍለጥ። ነዚ ክቃወም ዝወጽእ ውሩይ ደራሲን ጠበቓ ሰብን ሽባቢን (Human rights & Enviromental activist) ኬን ሳሮ-ዊዋ (ናይጄሪያዊ) ብዳቕ ሼል ኩባኒያ ኢድ ኣእታውነትን ብጉዕዞይ ወታሃደራዊ ቤት ፍርዲ ናይጄሪያን ኣብ 1995 ዓ.ም.ፈ ብስቕላት ከምዝቐተል ተገይሩ። ናይ ወፃኢ መዋፈርቲ ሃፍቲ ኣብ ኣሲያን ታይገርስ ዝበሃላ ሃገራት እውን ብዙሕ ውድመት ኣብጊሑም እዮም፣ ህዝቢ እውን ተፈናቐሉን ሽባቢ ተበኪሉን።

እዚ ናይቶም ወፃኢተኛታት ድክመት ዘይኮነስ ናይቶም ሃፍቶም ከዋፍሩሎም ዝዕድሙ ዘለዉ መንግስታት ሕምቀት እዩ። ሕጊ ይወጽእ ግን ኣይፈጸምን። ኣብ ሃገርና እውን ዝተፈለየ ኣይኮነን። መንግስቲ ዘውፅኦ ሕጊ ምእንቲ ኢንቨስተራት ከየማርሩ/ከየሃድሙ ናተብሃለ ባዕሉ ጥሒሱ ካልኣት'ውን ንክጥሕሱዎ ማዕዎ ዝኸፍተሉ ኩነታት ኢና ንዕዘብ። ብዙይ ምኽንያት ሕጊ ክፍፁም ዝፍትን ስራሕተኛ ላዕለዎት ሰበ ስልጣን መንግስቲ ከምዘንከላብትዎ ይንገር። “መዋፈርቲ ሃፍቲ ከተህድመልና ፈቲንካ” ናተብሃለ ግደፉዎም ክምዘበሃል ኣፍቲ ስራሕ ዘለዉ ሰባት ይዛረቡ። እዚ ኩነታት እንታይ ገደሰና ዝብል

ስምዒታት እውን ይፈጥር። ናይ ወፃኢ ኢንቨስተራት ድማ ብከምዚ ካልኣትን ዘሎ ክፍተት ናረኣዩ ድኽመትና ኩሉ ይጥቀምሉ ኣለዉ።

ንሱ ከይኣክል ድማ ናይ ህዝቢ ቐንዲ ሽግር ድኽነት፣ ቤት ትምህርቲ፣ ሕክምና፣ ማይ ካልኣት ትሕተቕርፅን እንዳሃለዉ ቤት እምነት ዝሰርሑውን ኣለዉ። ንኣብነት ኢንቨስተራት ቱርኪ ብዙሕ ሕግታት ናጠሓሱ ዝሰርሑ ከምዝኾኑ ኩሉ ሰብ ዝፈልጦ ጉዳይ ኮይኑ ፋብሪካ ኣብ ዝሰርሑለን ሽባቢታት እውን መሳሪያ ይሰርሑ ኣለዉ። እዚ መንግስቲ ኣይፈልጦን ኣይንብለን። ሸንኳን መስጊድ ዝኣክል ነዊሕ ነገር ኣብ ዝሃዘ ውሽጢ ተወሳኺ ህንፃታት (ዋላ ናይ ግቢ ማዕዳን ትኹን) ንክትገብር ኳስ ብዘይ ናይ መንግስቲ ፍቓድ ክፍፀም ከምዘይከኣል ዝፍለጥ ጉዳይ እዩ። ኣብዚ ቐረባውን ሓቅነቱ ክነፃሪዮ ዘይከኣልና 50 ሺሕ ቤተክርስቲያን ክንሰርሖሎም ኢና ዝብሉ ናይ ሃይማኖት ኢንቨስተራት (ሸቀጥቲ) መጺኦም ከምተብሃለ ኩሉ ዝሰምዖ ጉዳይ እዩ።

ድኽነት ኩሉ መደዎዊ ድኽመት ይወልድ ንኹሉ ጉድኣት ድማ የጋልፀካ። ኣብ ሃገርና ዘሎ ድኽነት ግን ስነልቦናዊ ድኽነትውን ስለዝውሰኽ ቕርጺ ሒዙ ዝመጽእ ሃፍታም ሕጊ ናይ ምጥሓስ መሰል ከምዘለዎ ተገይሩ እዩ ዝውሰድ። ብምጃኑ ድማ ነዘም ሕግታት ከፈፀሙ ዝተመደቡ ሹመኛታት ኣብ ክንዲ ንሕጊ ንቶም ወፃኢተኛታት ክከላኸሉሎም ምርኣይ ልሙድ እዩ። እታ ዝህቡዎ ቐጣን ምክንያት ድማ “ሰብ ሃፍቲ ከይሃድሙና” ትብል እያ። ስራሕ ብኣግባቡ ይሰራሕ ከምዘሎ ክቆፃፀሩ መንግስቲ (ባንኪታት) ዝምድቦም ሰባትስ ሃገራዊ ሓላፍነቶም ንጎድኒ ገዲፎም ነቶም ሰብ ሃፍቲ እቲ ሃገርና ዘለዎ ክፍተት ብምጥቋም ከመይ ከምዘሰረቁን ገንዘብ ናብ ዓዶም ከምዘህድሙን የማኽኑዎም ዝብሉ እውን ኣለዉ። ብእሙናት መራኽቢ ሓፋሽ ከምዘሰማዕናዮ እንተኾይኑ እውን ገለ ብናይ ኢንቨስትመንት ፈቓድ ዝኣተዉ ካምፓኒታት ብልቓሕ ስም ናይ ባንኪ ገንዘብ ዘሪፎም ከምተሰወሩ ገሊኦም ድማ ዝኣተዉዎ ቃል እንተይፈፀሙ ከምዝሃድሙ ይፍለጥ እዩ። ነዚ ሽግር እዚ ኣስተዋፅኦ ዝገብሩ ዘለዉ ሰለስተ ዓብይቲ ድኽመታት ምቕማጥ ይከኣል።

ቐዳማይ፣ ሕጊ ይወፅእ ግን ኣይሰርሕን። ብሓደ ወገን እቲ ፈፃሚ ኣካል ኣብ ክንዲ ብቲ ሕጊ መሰረት ዝሰርሕ ንወፃኢተኛታት ንምሕጻስ ክበሃል ርትዓዊ ብዘየኮነ ኣገባብ (ከይተህድሙልና ብዝብል) ሕጊ ንክጠሓስ መገዲ ዝኸፍተሉ ኩነታት ብስፍሓት ይረኣይ። ብኻልእ ወገን ድማ እቶም ትካላት ፍቓድ ዝረኽቡሉ ተግባር ይፍፀሙ ምህላዎም ብጥብቂ ቁፅፅር ከምዘይግበር ይንገር። ብምጃኑ ድማ ብጎድኒ ምስ ደቂ ዓዲ ናተመሻጠሩ ኣብ ካሊእ ስራሕቲ ዝነጥፉ ከምዘለዉውን ይንገር።

ካልኣይ፣ ናይ ወፃኢ በዓል ሃፍቲ (ትካላት) ኣብ ኢትዮጵያ ኣቲዮም ክሰርሑ ፈቓድ ከወሃብ እንተሎ ናይዘም ትካላት ኣብ ሃገርም ዘለዎም ድሕረ ባይታ ዘይተፀንፀ እዩ ዝፍፀሙሎም። ገሊኦም ብስሩውን ኣብ ሃገርም ምንም ዓይነት ፈቓድ ዘይብሎም ከም ትካል ዘይፍለጡ ክኾኑ እንተለዉ፣ ገሊኦም ኣብ ገለ ሃገራት ሕግቕ ተግባር ዝፈፀሙን ወይ ድማ ሕግቕ ሸም ዘለዎም ዝተባረሩን ክኾኑ ይኸእሉ እዮም። መንግስቲ እዙይን ከምዙይን ዝበሉ ጉዳያት ናይ መፃረዩ መስርሕ የብሉን።

ሳልሳይ፣ ኣብ ኤምባሲታትና ዘለዉ ናይ ንግዲ ሓላፍቶት (ኮሚርሻል ኣታሺ) ናይቲ ተመደብሉ ሃገር ስርዓት ዋላ ሓንቲ ኣፍልጦ የብሎምን። ክፈልጡውን ፃዕሪ ዝገብሩ ኣይኮኑን። ብስሩውን ሒዞምዎ ዘለዉ ሓላፍነት ከም መናበሪኦም እምበር ንሃገር ረብሓ ብምምፃእ ዝሪኡዎ ኣይመስሉን። ዝገብሩዎ ነገር እንተለኡ ደብዳቤ ናፀሓፍካ ሓደ ሓደ ጊዜውን ሰሚናር ዝመስል ናዳለኻ ንዑ ሃፍትኹም ኣብ ኢትዮጵያ ኣዋፍሩ ዝብል ጎስጓስ ካብ ምክያድ ዝሓለፈ ኣይኮነን። ብምጃኑ ድማ ከምቶም ልዕል ኢሎም ዝተገለፁ ዓይነት ሽግራት ንክጋጥም ኣስተዋፅኦ ይገብር ኣሎ።

ሓደ ሃገር ንናይ ወፃኢ ሰብ ሃፍቲ ዓዳ ክፍቲ እንትገብር ዝርዝር ሕግታት ከውጽእን ብዘይ ቅድመ ኹነት ድማ ኣብ መሬት ከትግብሮን ትፅቢት ይገብር። እዚ ኣብ ዘይገርብ ባዕሉ ንግዕዝይና ሰፊሕ ማዕዖ ይኸፍት ከምዘሎ ምርዳእ የድሊ። ካብ ናይ ወፃኢ ኢንቨስትመንት ስሒብን ቁጠብእን ዘንቀሳቐሳ ሃገራት ሰፊሕ ኣሉታዊን እውንታዊን ተሞክሮ ምውሳድ እንዳተኸአለ ሃገር ከም ሴተ-ፈተነ ሱቕ ኢልካ ይስራሕ ኣሎ። መንግስቲ እዚ ኸቢድ ሳዕቤን ከምዘለዎ ተሪዲኡ ኣብ ኩሉ ገፅ ዘሎ ኢንቨስትመንት ዝቆፃፀር ሓደ ናይ ሙያተኛታት ጉጅለ ክጣየሽ ኣለዎ ንብል። ቅድሚ ንሓደ ወፃኢተኛ ናይ ኢንቨስትመንት ፈቓድ ምሃቡ ግልጺ ዝኾነ ቅድመ ኩነትን መስርሕን ክቐመጡ ይግባእ። እዚ ድማ ኣብ ወፃኢ ጉዳይ ሚኒስተር ሓደ መፃረዩ ጉጅለ ተጣይኹ ምስ ኤምባሲታት ዘለዉ ናይ ንግዲ ክፍሊ ሓለፍቶት (ኢታሼ) ብምትሕብባር እንታይነት ናይቲ ዝመፅእ ካምፓኒ ምፍታሽ ይከአል እዩ።

ናይ ወፃኢ ኢንቨስትመንት (FDI) ኩሉ የዐውት እዩ ማለት ኣይኮነን። ብዙይ ዝተዓወቱ ሃገራት ርትዓዊ ብዝኾነ መገዲ ንረብሐን ናይ ምድርዳር ክእሎት ዘለዎን፣ ግልፂን ዝኾነ ኣፈፃፀማን ብቐዓት ዘለዎ ምምሕዳርን ዘተኣተዋ ሃገራት ጥራይ እየን። ድኹም ናይ ምድርዳር ክእለት፣ ግልፅነትን ብቐዓትን ዘይብለን ሃገራት ግና ህዝቡን ፀጋታተን ኣብ ቐፃሊ ብዝበዛ ብምእታው ሃገረን ንሓደጋ ኣጋሊፀን እየን። እሞ ንኺድ ጥራይ ስለዘየዋፅእ ሽግር ሱር ተይሰደደ ይተዓረ ንብል።

ሰናይ መዓልቲ!